

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-१ (सत्र-१)

संस्कृत आवश्यक

प्रश्नसंच

- १) जरद्गव नावाच्या गिधाडाला आपले प्राण का गमवावे लागले ?
- २) 'गृध्रमार्जयोः' कथा पाठाच्या आधारे सारांश लिहा.
- ३) 'परिवर्तनम्' या पाठाचा सारांश लिहा.
- ४) सम्राट अशोकाच्या मनातील झालेले परिवर्तन वर्णन करा.
- ५) कोणत्या कारणाने अशोकाच्या मनात परिवर्तन घडून आले ?
- ६) कल्पना चावला यांचे परित्र वर्णन करा.
- ७) 'गगनं स्पृशन्ती कल्पना' या पाठाचा सारांश लिहा.
- ८) कार्यालयाची सद्यपरिस्थितीतील अवस्था पाठाच्या आधारे वर्णन करा.
- ९) कार्यालयात खिळा कसा सक्रिय होता वर्णन करा.
- १०) 'वाणी प्रशंसा' पाठाचा सारांश लिहा.
- ११) लक्ष्मणाने हनुमानाची केलेली वाणी प्रशंसा वर्णन करा.
- १२) 'सुभाषितानि' यातील सुभाषिताचा प्रकार सांगून वर्णन करा.
- १३) 'प्रहेलिका' या सुभाषितांच्या प्रकाराचे वर्णन करा.
- १४) 'वृक्षमहिमा' या पाठाचा सारांश लिहा.
- १५) वृक्षाचे महत्व पाठाच्या आधारे वर्णन करा.
- १६) 'माहात्मा गान्धेः जन्ममहोत्सवः' या पाठाचा सारांश लिहा.
- १७) माहात्मा गान्धी यांच्या जन्ममहोत्सवाचे वर्णन करा.

~~~~~

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-१ (सत्र-२)

संस्कृत आवश्यक

प्रश्नसंच

- १) 'शल्यकर्णसंवादः' या पाठाच्या आधारे वर्णन करा.
- २) कर्णाच्या अस्त्र प्राप्तीचा वृत्तान्त वर्णन करा.
- ३) विक्रमादित्याला सिंहासन कसे प्राप्त झाले ?
- ४) विक्रमादित्याने उर्वशीची प्रशंसा का केली ?
- ५) गाडगे महाराजांचे जीवन चरित्र वर्णन करा.
- ६) 'कर्मयोगी गाडगे महाराज' पाठाच्या आधारे वर्णन करा.
- ७) भारतीय संस्कृती पाठाच्या आधारे वर्णन करा.
- ८) भारतीय संस्कृतीची वैशिष्ट्ये वर्णन करा.
- ९) दैवी व आसुरी संपत्तीचे वर्णन करा.
- १०) 'दैवासुरसम्पद्योगः' या पाठाचे वर्णन करा.
- ११) प्राचीन भारतीय वास्तुशास्त्राचे वर्णन करा.
- १२) 'भवननिवेश' या पाठाचा सारांश लिहा.
- १३) लेखन साहित्य व क्रियेचे वर्णन करा.
- १४) 'लेखनक्रिया' पाठाचा सारांश लिहा.
- १५) 'श्रमगीता' पाठाचा सारांश लिहा.
- १६) श्रमाचे महत्त्व वर्णन करा.
- १७) कर्णाला कोणी व का शाप दिला ?
- १८) इंद्राने नृत्यातील श्रेष्ठ कोण ठरविण्यासाठी कोणाला व का बोलाविले ?
- १९) गाडगे महाराज समाज प्रबोधन कोणत्या सामाजिक समस्येचे करत होते ?

~~~~~

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-२ (सत्र-३)

संस्कृत आवश्यक

प्रश्नसंच

- १) शतबुद्धि व सहस्रबुद्धिला आपले प्राण का गमवावे लागले ?
किंवा
'एक बुद्धिरहम्' या पाठाचा सारांश लिहा.
किंवा
एकु बुद्धिने आपले प्राण कसे वाचविले ?
- २) चन्दनदासाला वधस्तंभाकडे का नेत आहे ?
किंवा
राक्षसाने आपल्या मित्राचे प्राण कसे वाचविले ?
किंवा
'चन्दनदासोः वधस्तम्भं नीयते' या पाठाचा सारांश लिहा.
- ३) दानाचे महत्व वर्णन करा.
किंवा
'हैस्तस्य भूषणम् दानम्' या पाठाचा सारांश लिहा.
किंवा
'दान हे मानव जीवनातील महत्वपूर्ण मूल्य आहे', हे पाठाच्या आधारे लिहा.
- ४) संभाजी राजांनी कोणती योजना आखली होती
किंवा
संभाजी राजांना कोणत्या कराची माहिती मिळाली होती ?
किंवा
'अत्र मृत्युर्विलज्जितः' या पाठाचा सारांश लिहा.
- ५) 'गणेशनामर्थमाला' या पद्यपाठाचा सारांश लिहा.
किंवा
गणेशाच्या २१ नावांचे अर्थ पाठाच्या आधारे लिहा.
- ६) 'विदुलोपदेश' या पाठाचा सारांश लिहा.
किंवा
विदुलेने आपल्या मुलाला केलेला उपदेश लिहा.
- ७) 'भिममजरी' या पाठाचा सारांश लिहा.
किंवा
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे जीवन चरित्र पाठाच्या आधारे लिहा.

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-२ (सत्र-४)

संस्कृत आवश्यक

प्रश्नसंच

- १) न्यायाचे प्रकार सांगून त्याचे वर्णन करा.
किंवा
'लौकिक न्याय' या पाठाचा सारांश लिहा.
- २) प्राचीन भारतातील विमान विद्येचे वर्णन करा.
किंवा
'अग्नियान' ग्रन्थातील विमाननिर्मिती प्रक्रिया वर्णन करा.
- ३) वैदिक वाङ्मयातील एकता संवर्धनाविषयीचे वर्णन करा.
किंवा
वेदोत्तर काळातील एकात्मताविषयी केलेले प्रयास वर्णन करा.
किंवा
'भारतीयानाम् एकात्मता' या पाठाचा सारांश लिहा.
- ४) मस्तानीने सांगितलेला पत्नीधर्म पाठाच्या आधारे लिहा.
किंवा
'पत्नीधर्म' पाठाचा सारांश लिहा.
- ५) 'गुणत्रय विभाग' या पाठाचा सारांश लिहा.
किंवा
भगवद्गितेच्या १४ व्या अध्यायातील तीन गुणांचे वर्णन करा.
- ६) 'मनोरमः रामः' या पाठाचा सारांश लिहा.
किंवा
श्रीरामाचे वर्णन पाठाच्या आधारे करा.
- ७) 'चित्रकाव्यानि' या पाठातील सुभाषितांचे प्रकार वर्णन करा.
किंवा
सुभाषितातून कविने केलेले उद्बोधन वर्णन करा.

~~~~~

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-३ (सत्र-५)

संस्कृत आवश्यक

प्रश्नसंच

- १) गुलाबराव महाराजांचे जीवनचरित्र पाठाच्या आधारे वर्णन करा.
- २) गुलाबराव महाराजांची मधुरा भक्ती वर्णन करा.
- ३) गुलाबराव महाराजांचे समन्वय विचार वर्णन करा.
- ४) संगणक विज्ञानात संस्कृत भाषेचे महत्व वर्णन करा.
- ५) संगणकाकरीता भाषासंरचनेच्या दृष्टिने संस्कृतचे वैशिष्ट्य लिहा.
- ६) 'शेतकेतु आरुणी कथा' पाठाचा सारांश लिहा.
- ७) आरुणीने शेतकेतुला 'तत्वमसि' हा उपदेश कसा केला ?
- ८) 'तत्वमसि' हे आत्मतत्व समजविण्यासाठी आरुणीने कोणता दृष्टान्त दिला.
- ९) 'एषा सा आगता ।' या पाठाचा सारांश लिहा.
- १०) चारुदत्ताने वसंतसेनेला रत्नावली का दिली ?
- ११) विदूषकाला रत्नावलीने वसंतसेना संतुष्ट झाली नाही असे का वाटते ?
- १२) विदूषक व चेट यांच्यातील विनोदी संवाद वर्णन करा.
- १३) 'उमाबटुसंवादः ।' पाठाचा सारांश लिहा.
- १४) बटुवेश धारण करून कोण आले व त्यांनी कोणाची निंदा केली.
- १५) पार्वतीने बटुला कसे प्रत्युत्तर दिले ?
- १६) 'महिल्लोन्नतिः ।' या पाठाचा सारांश लिहा.
- १७) 'महिल्लोन्नतिः ।' या पाठात तुकडोजी महाराजांचे महिला विषयीचे विचार स्पष्ट करा.
- १८) 'वैदिक शांतीमंत्र' पाठाचा सारांश लिहा.
- १९) वेदातील शांतीमंत्राचे वर्णन करा.
- २०) 'कलिविडम्बनम्' या पाठाचा सारांश लिहा.
- २१) 'कलिविडम्बनम्' या पाठातील कविने केलेले विनोदी वर्णन करा.

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-३ (सत्र-६)

संस्कृत आवश्यक

प्रश्नसंच

दिर्घोत्तरी प्रश्न :

- १) सुभाषिताचा अन्योक्ती प्रकार उदाहरणासह वर्णन करा.
- २) उच्योक्ती पाठाच्या आधारे वर्णन करा.
- ३) 'शरिरमेवायतनं सुखस्य' पाठाच्या आधारे लिहा.
- ४) शरिराची निगा कशी राखावी पाठाच्या आधारे लिहा.
- ५) 'नवरस वर्णनम्' पाठाचा सारांश लिहा.
- ६) काव्यातील नवरसाचे वर्णन पाठाच्या आधारे लिहा.
- ७) 'स्वभावो न हि परिवर्तनीयः' पाठाचा सारांश लिहा.
- ८) धनदत्ताने रत्नावलीला कसे फसविले ?
- ९) सीतेला अग्निपरीक्षा का द्यावी लागली ?
- १०) 'सीतायाः अग्निशुद्धिः।' पाठाचा सारांश लिहा. ?
- ११) डॉ. अब्दुल कलाम यांचे जीवन चरित्र पाठाच्या आधारे लिहा.
- १२) 'अग्निपक्षान्वितः शास्त्रज्ञः' पाठाचा सारांश लिहा.
- १३) 'राजप्रणिधिः।' पाठाचा सारांश लिहा.
- १४) कौटिल्याच्या अर्थशास्त्रातील सूत्राध्यक्ष व सीताध्यक्षाचे कार्य वर्णन करा.
- १५) 'ऋतुवर्णनम्' पाठाचा सारांश लिहा.
- १६) भारतीय सहा ऋतुचे वर्णन पाठाच्या आधारे लिहा.

~~~~~

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-१ (सत्र-१)

संस्कृत साहित्य

प्रश्नसंच

- १) ब्रह्मचाऱ्याच्या आगमनाने यौगंधरायणाला कोणता वृत्तान्त कळला ?
- २) ब्रह्मचारी प्रवेशाचे महत्व वर्णन करा.
- ३) वासवदत्ता व पद्मावती यांच्या दुसऱ्या अंकाचे वर्णन करा.
- ४) तिसऱ्या अंकातील वासवदत्तेचे दुःखाचे वर्णन करा.
- ५) प्रमदवन प्रसंग वर्णन करा.
- ६) वासवदत्तेला आपल्या परिश्रमाचे फळ मिळाले असे का वाटते ?
- ७) पाचव्या अंकाचे रसग्रहण करा.
- ८) स्वप्न प्रसंगाचे वर्णन करा.
- ९) 'वासवदत्ता' कशी उदयनाला भेटली ?
- १०) वासवदत्तेचे चरित्र चित्रण करा.
- ११) उदयनाचे चरित्र चित्रण करा.
- १२) पद्मावतीचे चरित्र चित्रण करा.
- १३) यौगंधरायनाचे चरित्र चित्रण करा.
- १४) भासांच्या जीवना विषयी माहिती सांगा.
- १५) भासांच्या नाट्यचक्राचे वर्णन करा.

~~~~~

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-१ (सत्र-१)

संस्कृत साहित्य

प्रश्नसंच

खालील वाक्याचे ससंदर्भ स्पष्टिकरण करा.

- १) एवमनिर्ज्ञानानि देवतान्यप्यवधूयन्ते ।
- २) प्रद्वेषो बहुमानो वा सङ्कल्पादुपजायते ।
- ३) अभिजनारुपं खल्वस्या रूपम् ।
- ४) तपोवणानि नामातिथिजनस्य स्वगेहम् ।
- ५) दिष्ट्या सफलं मे तपोवनाभिगमनम् ।
- ६) भवतु अविचार्यं क्रमं न करिष्यति ।
- ७) सकाम इदानीमार्ययौगन्धरायणो भवतु ।
- ८) ततो निष्क्रान्ते राजनि प्रोषितनक्षत्रचन्द्रमिव नभोऽरमणीयः। संवृत्तः स ग्रामः ।
- ९) स खलु गुणवान् नाम राजा य आगन्तुकेनाप्यनैव प्रशस्यते ।
- १०) अभित इव तेऽद्य वरमुखं पश्यामि ।
- ११) सर्वजन मनोऽभिरामं खलु सौभाग्यं नाम ।
- १२) आगमप्रधानानि सुलभपर्यवस्थानानि महापुरुषहृदयानि भवन्ति ।
- १३) धन्या खलु चक्रवाकवधूः याऽन्योन्यविरहिता न जीवति ।
- १४) अहो ! अकरुणाः खल्वीश्वराः ।
- १५) अयुक्तं परपुरुषसंकीर्तनं श्रोतुम् ।
- १६) आयपुत्रपक्षपातेनातिक्रान्तः समुदाचारः ।
- १७) अहो ! अज्ञातवासोऽप्यत्र बहुगुणः सम्पद्यते ।
- १८) अनतिक्रमणीयो हि विधिः ।
- १९) सदाक्षिण्यस्य जनस्य परिजनोऽपि सदाक्षिण्य एव भवति ।
- २०) महान् खल्वार्ययौगन्धरायणस्य प्रतिज्ञाभारो ममदर्शनेन निष्फलः संवृत्तः ।
- २१) परस्परगता लोके दृश्यते रूपतुल्यता ।
- २२) सर्वजनमनोभिरामं खलु सौभाग्यं नाम ।
- २३) धन्या खलु चक्रवाक वधूः यान्योन्यविरहिता न जीवति ।

- २४) अहो सदाक्षिव्यस्य जनस्य परिजनोऽपि सदाक्षिण्य एव भवति ।
२५) महानखलुवार्ययौगन्धरायणस्य प्रतिज्ञाभारो मम दर्शनेन निष्कलः संवृत्तः ।
२६) भवद्यत्नैः खल्वयं मज्जमानाः समुद्धृताः ।
२७) तथा परिश्रमः वीरखेदंनोत्पादयति यथाथं परिभवः ।
२८) चक्रारपडु.क्तिरिव गच्छति भाग्यपक्तिः ।

~~~~~

Pro. Darshana Sayam

लोकनायक बापूजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-१ (सत्र-२)

संस्कृत साहित्य

प्रश्नसंच

नितिशतकम्

- १) भृतृहरीचे जीवनचरित्र वर्णन करा.
- २) सज्जन पध्दती वर्णन करा.
- ३) दुर्जन पध्दती वर्णन करा.
- ४) मुखर्ष पध्दती वर्णन करा.
- ५) अर्थ पध्दती वर्णन करा.
- ६) परोपकार पध्दती वर्णन करा.
- ७) मानशौर्य पध्दती वर्णन करा.
- ८) विद्या महात्म्य वर्णन करा.

तिलकयशौर्णवम् ।

- १) लोकनायक बापूजी अणे यांचे जीवन चरित्र वर्णन करा.
- २) लोकनायक बापूजी अणे यांचे राजकीय कार्य वर्णन करा.
- ३) लोकनायक बापूजी अणे यांचे वंश वर्णन करा.
- ४) लोकनायक बापूजी अणे यांनी केलेले कवि वर्णन करा.
- ५) लोकनायक बापूजी अणे यांनी लोकमान्य टिकांचे वर्णन करा.

कौमुदी संज्ञा प्रकरण ।

खालील संज्ञा

१) पदम्	२) हलन्त्यम्	३) माहेश्वर सूत्र	४) लोपः
५) ऋस्व दिर्घप्लुत	६) उदात्त	७) अनुदात्त	८) स्वरित
९) अनुनासिक	१०) अननुनासिक	११) सवर्णम्	१२) संहिता
१३) संयोग	१४) बाह्यप्रयत्न	१५) अभ्यन्तर प्रयत्न	१६) उच्चारणस्थान

~~~~~

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-२ (सत्र-३)

संस्कृत साहित्य

प्रश्नसंच

मेघदूतम् पूर्वमेघ

- १) यक्षाने केलेली मेघाचे स्तुत ?
- २) यक्षाने केलेले उज्जनयनीचे वर्णन करा.
- ३) यक्षाने मेघाला सांगितलेला अल्का नगरीपर्यन्तचा मार्ग वर्णन करा.
- ४) यक्षाने मार्गातील केलेले नद्यांचे वर्णन लिहा.
- ५) कालिदासांचे चरित्र चित्रण करा.

खालील टिपा लिहा :

१) वप्रक्रिडा	२) यक्ष	३) कुबेर	४) महाकालेश्वर
५) अल्कानगरी	६) विन्ध्यपर्वत	७) आम्रकूट पर्वत	८) चर्मवती नदी
९) कैलास पर्वत	१०) क्रौञ्चिरन्ध्र		

खालील सूत्र उदाहरणासह लिहा :

१) पूर्वात्रासिद्धम	२) लोपःशाकल्यस्य	३) झरोझरी सवर्ण
४) इकोयणचि ।	५) अवङ्.स्फोटायनस्य	६) अचोऽन्त्यादि टि ।
७) प्लुतप्रगृह्या अचिनित्यमा	८) वृद्धिरादैच ।	९) अचोऽन्त्यादि टि ।
१०) ईदूदेत् द्विवचनं प्रगृह्यम्	१२) अकः सवर्णेः दीर्घः ।	१३) सर्वत्र विभाषा गो ।
१४) प्रादयः ।	१५) ओत् ।	१६) न समासे
१७) ऋत्यकः ।		

खालील उदाहरण सूत्राचा निर्देश करुन लिहा :

१) सुधी + उपास्य	२) हरं + ए	३) विष्णो + ए
४) नै + अकः	५) पो + अकः	६) गो + यम्
७) उप + इन्द्रः	८) गंगा + उदकम्	९) उप + इन्द्र
१०) कृष्ण + ऋद्धिः	१२) विष्णो + इह	१३) कृष्ण + एकत्वम्
१४) गंगा + ओषः	१५) उप + एति	१६) उप + एधते
१७) प्रष्ट + उहः	१८) अक्ष + ऊहिनी	१९) प्र + ऊहः
२०) प्र + एषः	२१) प्र + एष्यः	२२) सुरत + श्रुत
२३) प्र + ऋणम्	२४) प्र + ऋच्छति	२५) प्र + एजते
२६) शक + अन्धुः	२७) दैत्य + अरिः	२८) हरे + अव
२९) विष्णो + अव	३०) गो + अग्रम	३१) गो + इन्द्र
३२) विष्णो + इति	३०) गौरी + औ	

खालील वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टिकरण करा.

- १) वप्रक्रीडा - परिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श ।
- २) प्रीतः प्रीतिप्रमुखवचन स्वागत व्याजहार ।
- ३) कामार्ता हि प्रकृतकृपणाश्चेतूना - चेतनेषु ।
- ४) यात्र्या मोघा वरमधिगुणो नाधमे लब्धकामा ।
- ५) सद्यः पाति प्रणयि हृदयं विप्रयोगे रुणद्धिः ।
- ६) प्राप्ते मित्रे भवति विमुखः किं पुनर्यस्तथोच्छेः ।
- ७) रिक्तः सर्वो भवति हि लघुः पूर्णता गौरवाय ।
- ८) स्त्रीणामाद्यं प्रणयवचनं विभ्रमो हि प्रियेषु ।
- ९) के षा न स्युः परिभवपदं निष्फलारम्भ यत्नाः ।

~~~~~

Pro. Darshana Sayam

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-२ (सत्र-४)

संस्कृत साहित्य

प्रश्नसंच

मेघदूतम् उत्तरमेघ

दिर्घोत्तरी प्रश्न :

- १) अल्का नगरीचे वर्णन करा.
- २) यक्षपत्नीचे वर्णन करा.
- ३) यक्षाच्या घराचे वर्णन करा.
- ४) यक्षाने पाठविलेला संदेश.

टिपा लिहा :

- १) मानस सरोवर
- २) क्रिडा पर्वत
- ३) यक्ष सारिका
- ४) हिमालय पर्वत
- ५) अल्का नगरीतील प्रासाद
- ६) अल्का नगरीतील विविध फूले

खालील वाक्याचे असंदर्भ स्पष्टिकरण करा :

- १) ऐकः सूते सकलबलामण्डनं कल्पवृक्षः ।
- २) हस्त प्राप्यस्तबकनमितो बालमन्दार वृक्षः ।
- ३) सूर्यापाये न खलु कमलं पुष्यति स्वामभिरण्याम् ।
- ४) या तत्र स्याद्युवतिविषये सृष्टिराद्येव धातुः ।
- ५) साभ्रेऽहीवस्थलकमलिनी न प्रबुद्धां न सुप्ताम् ।
- ६) प्रायः सर्वो भवतिकरुणावतिराद्रान्तरात्मा ।
- ७) सद्यः कष्टच्युतभुजलताग्रन्थि गाढोपगूढम् ।
- ८) वक्तुंधीरः स्तनितवचैर्मानिनिं प्रक्रमेथाः ।
- ९) कान्तोदान्तः सुहृदुपगतः संगमात्किष्चिदूनः ।
- १०) पूर्वाभाष्यं सुलभविपदां प्राणिनामेतदेव ।
- ११) हन्तैकस्मिन् क्वचिदपि न ते चण्डि । सादृश्यमस्ति ।
- १२) कूरस्तस्मिन्नपि न सहते सङ्गमनौ कृतान्तः ।
- १३) नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण ।
- १४) प्रातः कुन्दप्रसवशिथिलं जीवितं धारयेथाः ।
- १५) प्रत्युक्तं हि प्रणयिषु सतमिप्सितार्थं क्रियैव ।
- १६) माभूदेवं क्षणमपि च ते विद्युता विप्रयोगः ।

खालील प्रश्न सोडवा :

- १) काव्याचे प्रयोजन लिहा.
- २) ईश्वर सृष्टि व कवि सृष्टिची तुलना करून कवी सृष्टि कशी श्रेष्ठ ठरते ?
- ३) काव्याचा हेतू लिहा.
- ४) उत्तम काव्याचे लक्षण सांगून उदाहरणासह लिहा.
- ५) मध्यम काव्य उदाहरणासह स्पष्टिकरण करा.
- ६) अवर काव्य उदाहरणासह लिहा.

खालील कारिका उदाहरणासह स्पष्ट करा :

- १) नियतिकृत नियमरहिता ह्यालादैकमयीमनन्यपरतन्त्राम् ।
नवरसरुचिरां निर्मितिमाधवी भारती कवेर्जयति ॥
- २) काव्यं यशसेऽर्थकृते व्यवहारविदे शिवेतरक्षतये ।
सद्यः परनिर्वृतये कान्तासम्मिततयोपदेशयुजे ॥
- ३) शक्तिर्निपुणता लोकशास्त्रकाव्याद्यवेक्षणात् ।
काव्यज्ञ शिक्षयाऽभ्यास इति हेतुस्तुद्भवे ॥
- ४) तददोषौ शब्दार्थौ सगुणावनलङ्कृती पुनः क्वपि ।
इद्मुत्तममतिशयिनि व्यङ्ग्ये वाच्याद्ध्वनिबुधैः कथितः ॥
- ५) अतादृशी गुणीभूतव्यङ्ग्यं व्यङ्ग्ये तु मध्यमम् ।
शब्दचित्रं वाच्याचित्रमव्यङ्ग्यं त्ववरं स्मृतम् ॥

~~~~~

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-३ (सत्र-५)

संस्कृत साहित्य

प्रश्नसंच

- १) कालिदासांचा जीवन परिचय देवून त्यांच्या काव्याची माहिती द्या.
- २) शकुन्तला व दुष्यन्त यांच्या प्रथम भेटीचे वर्णन करा.
- ३) दुसऱ्या अंकातील दुष्यन्त व विदूषक यांच्या संवादाचे वर्णन करा.
- ४) शकुन्तलेची कोणती इच्छा होती व तिच्या मैत्रीणीने त्यावर कोणता उपाय सांगितला ?
- ५) शकुन्तलेच्या तापाच्या शांतीकरीता कोणता उपाय प्रियवंदेने केला ?
- ६) शकुन्तलेच्या सासरी जाण्याचे वर्णन करा.
- ७) शकुन्तलेच्या जन्माचा वृत्तांत लिहा.
- ८) चवथ्या अंकातील तपोवन प्रसंगाचे वर्णन करा.
- ९) कालिदासांचे चवथ्या अंकातील निसर्ग चित्रण करा.
- १०) पाचव्या अंकाचे रसग्रहण करा.
- ११) शकुन्तलेचा राजा दुष्यन्ताने का स्विकार केला नाही ?
- १२) शकुन्तला किंवा दुष्यन्ताचे चरित्र चित्रण करा.

टिपा लिहा :

१) भ्रमराचा अविनय	२) विदुषक	३) दुष्यन्ताचे तपोवन रक्षण	४) दुर्वासा शाप
५) निसर्ग वर्णन	६) प्रियवंदा	७) अनसुया	८) नांदी
९) सूत्रधार	१०) विष्कम्भक	११) प्रवेशक	१२) सर्वक्ष्मन्

ससंदर्भ स्पष्टीकरण :

- १) राजन् । आश्रममृगोऽयं नहन्तव्यो न हन्तव्यः ।
- २) आर्तत्राणाय वः शस्त्रं न प्रहर्तुमनागसि ।
- ३) पुत्रमेवंगुणेपेतं चक्रवर्तिनमाप्नुहि ।
- ४) दैवमस्याः प्रतिकूलं शमयितुं सोमतीर्थं गतः ।
- ५) अकथितोऽपि ज्ञायत एवायमाभोगस्तपोवनस्य ।
- ६) किमित हि मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् ।
- ७) अश्रतावत् दुष्यन्तमाक्रन्द, यतो राजरक्षितानि तपोवनानि ।
- ८) अहा समानवयोरुपरमणीयं सौहार्द मत्रभवतीनाम् ।
- ९) अस्ति वा अन्यसमाधिभीरुत्वं देवानाम् ।
- १०) न प्रभातरलं ज्योतिरुदेति वसुधातळात् ।
- ११) अकृतार्थेऽपि मनसिजे रतिमुभय प्रार्थना कुरुते ।
- १२) स्वयमेव अक्षि आकुलं अश्रु कारणं पृच्छसि ।
- १३) अनतिक्रमणीयं सुहृद्वाक्यमिति स्थितोऽस्मि ।

- १४) अनाप्तचक्षुः फलोऽसि येन त्वया द्रष्टव्यानां परं न दृष्टम् ।
 १५) न च परिहार्ये वस्तु नि दुष्यन्तस्य मनः प्रवर्तते ।
 १६) परवणी खलु तत्रभवती, न च सन्निहितगुरुजना ।
 १७) भोः । त्रिशंकुरिवान्तरा तिष्ठ ।
 १८) स्निग्धजनसंविभक्तं खलु दुःखं सह्यवेदनं भवति ?
 १९) दिष्ट्या ते अनुरूपे वरेऽभिलाषः ।
 २०) अथवा सागरं उज्झित्वा कस्मिन् महानद्या प्रवेष्टव्यम् ।
 २१) निभृतमिति चिन्तनीयम्, शीघ्रमिति न दुष्करम् ।
 २२) नन्वस्मिन् शुकोदरसुकुमारे नलिनीपत्रे पदच्छेद नरवैशलिख्यताम् ।
 २३) दुर्वासाः सुलभकोपो महर्षिः तथा शप्त्वा प्रतिनिवृत्तः ।
 २४) कस्तावदुष्णोदकेन नवमालिकां सिञ्चति ।
 २५) अग्निशरणं प्रतिष्टस्य किल शरीरं विना छन्दोमय्या वाचा ।
 २६) जाते । वरः खल्वेषः न आशीः ।
 २७) भो भोः । सन्निहितवनदेवतास्तपोवनतरवः ।
 २८) तात । लताभगिनीं तावत् माधवीमामन्श्रियिष्ये ।
 २९) मयाविरहितं तातस्त्वां चिन्तयिष्यति ।
 ३०) “ओदकान्तं स्निग्धोऽनुगम्यते” इति श्रूयते ।

खालील संधी सूत्राचा निर्देश करून लिहा :

१) रामस् + चिनोति	२) विश् + नः, प्रश् + नः	३) रामस् + षष्ठः
४) षट् + सन्तः	५) वाक् + ईशः	६) उद् + स्थानम्
७) हरिः + शेते	८) भोस् + देवाः	९) गो + अग्रम्
१०) प्र + एजते	११) तत् + माश्रम्	१२) वाच् + हरिः
१३) शिवस् + वंद्यः	१४) मनर् + रथः	१५) हरे + अव
१६) वत्सतर + ऋण	१७) विष्णुः + त्राताः	१८) शिवस् + वंद्यः
१९) भोस् + देवाः	२०) पुनर् + रमते	२१) मनस् + रथः

खालील सूत्र उदाहरणासह लिहा :

१) स्तोः श्चुना श्चुः ।	२) शात् ।	३) ष्टुना ष्टुः ।
४) तोः वि ।	५) झलां जशोऽन्ते ।	६) तोर्लि ।
७) उदःस्थास्तम्भोःपूर्वस्य ।	८) खरि च ।	९) शश्छोऽटि ।
१०) मोऽनुस्वारः	११) वा पदान्तस्य ।	१२) मो राजि समः क्वौ ।
१३) नपरेनः	१४) हे मपरे वा ।	१५) नश्च
१६) शि तुक् ।	१७) अत्रानुनासिकः पूर्वस्य तु वा ।	१८) अनुनासिकात्परोऽनुस्वारः ।
१९) खरवसानयोर्विसर्जनीयः ।	२०) विसर्जनीयस्यसः	२१) कानाम्प्रेडिते ।
२२) छे च ।	२३) पदान्ताब्दा ।	२४) वा शरिः ।
२५) सजुषोरुः ।	२६) हशि च । रो रि ।	२७) रो ऽ सुपि ।

लोकनायक बापुजी अणे महिला महाविद्यालय, यवतमाळ

बी.ए.भाग-३ (सत्र-६)

संस्कृत साहित्य

प्रश्नसंच

- १) हर्षवर्धनाच्या जन्माचे वर्णन करा.
- २) राज्यश्रीच्या विवाहाचे वर्णन करा.
- ३) यशोवतीच्या सती प्रसंगाचे वर्णन करा.
- ४) प्रभावकरवर्धनाच्या मृत्युप्रसंगाचे वर्णन करा.
- ५) राज्यवर्धनाच्या जन्माचे वर्णन करा.
- ६) बाणभट्टाचे जीवन चरित्र वर्णन करा.

खालील वाक्याचे असंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- १) भक्तजनानुरोधविधेयानि तु भवन्ति देवतानां मनांसि ?
- २) अपि च चतुर्णामपि महार्णवानामेकीकृतेनाम्भसा स्नातुं वाच्छ बभूष ।
- ३) सप्ताना सागराणां पालयिता, सप्ततन्तूना सर्वेषां प्रवर्तयिता सप्तसप्तिसमः सुतोऽयं देवस्य जातः इति ।
- ४) यौवनारम्भ एव च कन्यकानामिन्धनीभवन्ति पितरः सन्तापानलस्य ।
- ५) यथा यथा समापतन्ति दूता वराणां वराक्री लज्जमानेव चिन्ता तथा तथा नितरां प्रविशति मे हृदयम् ।
- ६) संवर्धनमात्रोपयोगिन्यो धात्री निर्विशेषा भवन्ति मातरः ।
- ७) लोके हि लोहेभ्यः कठिन्तराः खलु स्नेहमया बन्धनपाशाः ।
- ८) मातापितृसहस्राणि पुत्रदारशतानि च ।
युगे युगे व्यतीतनि कस्य ते कस्य वा भवान् ॥
- ९) ईद्रशेषु विद्युस्यति धीमतोऽपि धियमतिदुर्धरो बान्धवस्नेहः सर्वप्रमाश्री ।
- १०) हृदयमतिमिततरांशोकानलः संदुधुक्षे ।

खालील अलंकार उदाहरणांसह लिहा.

१) उत्प्रेक्षा	२) रूपक	३) स्वभावोक्ति	४) दृष्टान्त
५) भ्रांतीमान	६) श्लेष	७) दिपक	८) उपमा